

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIRO TEDOLDI
Tisk. Missio - Udine - Videm

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

Leto XIII. - N. 18 (267)

UDINE, 1. NOVEMBRA 1962

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 400 lir -
letna 700 lir - Za inozemstvo:
polletna 700 lir - letna 1200 lir
- Oglaši po dogovoru.
Posamezna številka 30.- lir

Izhaja vsakih 15 dni

ČRTEŽ - GRAFIK PO MERI, KI NAS ZATAJUJE

DEMOKRISTIANI LAŽEJO

ko pravijo, da ni Slovenjev v videmski provinci

V zadnji številki demokrščanskega periodičnega glasila «Il nuovo Friuli», katerega urejuje prof. Gianfranco d'Aronco, je bil objavljen črtež, ki naj pokaže položaj naše manjšine v videmski pokrajini. Risba, katero objavljamo nas je žalostno drnila. Dokazuje pa tudi, kako malo pozna njen avtor etnični in jezikovni položaj v deželi.

Grafikon ima namen ne le zmešati pojme tistim, ki vedo bolje kot namišljeni pisci, kakšen je jezikovni in folklorni značaj pri nas, marveč hoče naravnost in morda celo namerno spačiti in pokvariti resnico. Umetnost bi bilo, če bi se potvarjalci držali iz sledkov pokojnega profesorja Pellisa, ki je točno poznal dolžnosti in resnost filoloških raziskovanj; saj izpričuje Atlante Linguistico Italiano njegov dolgoletni trud pri raziskovanjih na kraju samem.

Pri našem razmotrovjanju se omejimo samo na prvi stolpec črteža, ki se tiče videmske pokrajine, kjer obstaja, in se kako tudi «Slavia friulana» s precejšnjim ozemljem, razen za tistega, ki je name-noma slep. Poleg strnjenega slovenskega ozemlja se nahajajo v pokrajini tudi naši jezikovni otoki v Kar-niji in v Kanalski dolini.

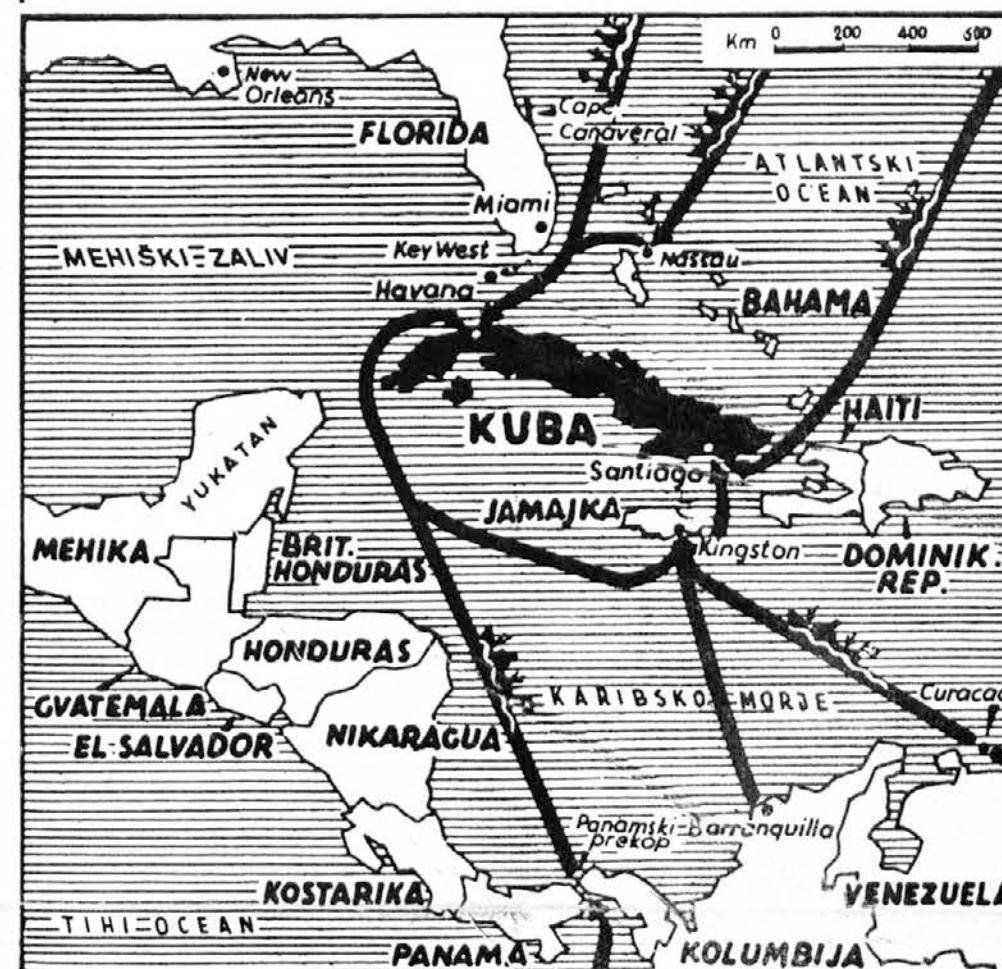
Zal nam je za profesorja D'Aronco, ki ga štejejo med resne raziskovalce in ki tudi predava doma ter v tujini o folklornih in jezikovnih vprašanjih, če trdi, da ni v videmski pokrajini jezikovnih manjšin. Takšne trditve bi pomile, smatrati za tepeče vse znanstvenike od že umrlih Marinellija, Trinika, Musonija pa do še živečih Marchettija in Tagliavinija, ki so vedeli in dobro vedo, da je na ozemljiju videmske pokrajine vedno obstajala in se tudi danes živi slovenska etnična in jezikovna skupina.

(nadaljuje na 2. str.)

Sulla consistenza della popolazione e
sul rapporto con la minoranza lin-
guistica più di ogni commento, sono
eloquenti i grafici qui esposti

OB ROBU VOJNE ZARADI KUBE

Vojna napetost, ki je zadnje čase nastala zaradi Kube, je popustila. Oči vsega sveta so bile minule dni uprte v Kubo in sledile zapletanje krize, ki je bila nedvomno največja v vsej povojni zgodovini. Velika akcija vseh pomembnih osebnosti sveta je na srečo pripeljala do mirnega razpletka krize. Predsednika najmočnejših držav sveta Hruščov in Kennedy sta spoznala, da je igra z orožjem zelo nevarna in zato sta se pogodila. Sovjetski premier je obljubil, da bo Sovjetska Zveza odpeljala svoje rakete s Kube, Kennedy pa, ki je njegovo odločitev pozdravil, da bo obljubil, da bodo Američani prenehali z blokado otoka. Trenutno izgleda, da je razum premagal blokovsko nestrofnost.

DRUGA PLAT GRAFIKA

Gianfranco D'Aronco - Milko Matičetov

Folklorna anketa v Furlaniji 1946

Odgovori slovenskih šolarjev

Enquête folklorique au Frioul en 1946
Réponses des écoliers slovènes

Problem, ki ga bo morala rešiti dežela *Bomo imeli topilnico v Rajblju?*

Rudo, ki jo kopljejo v rabeljskih rudnikih, odpošiljajo v inozemstvo, da jo tam predelajo, ker doma ni tovrstnih fabrik - vprašanja v parlamentu

Problem za vzpostavitev topilnice ki naj bi stala poleg rabeljskih rudnikov, v kateri bi moral predelovati izkopano rudo (svinčeni sijajnik in cinkova svetlica), ni nov, ker se o njem govori že več desetletij, a ga vseeno ne smejo pustiti v pozabovo, ker smo tudi mi Slovenci zanj direktno zainteresirani, kajti tam je zaposlenih precej visoko število naših ljudi. Že od nekdaj, naj si bo to ko so rudnik izkorisčale razne avstrijske in angleške družbe, ali potem ko ga je prevzela družba «Società Mineraria Raibl» in sedaj, ko je v rokah italijansko-francoske

družbe «Pertusola», so ves izkopalni material odpošiljali, in ga še odpošiljajo, v inozemske fabrike, da ga tam pretopijo in ga potem predelanega pošljejo spet nazaj v Italijo.

Ta potek seveda ne odgovarja ne interesom družbe, ne splošnim interesom Furlanije in niti ne interesom Italije in to vse zaradi tega, ker ni, ponavljamo, pri nas nobene fabrike, ki bi topila in predolovala rudo. Pomanjkanje omenjene fabrike se je občutilo

VOJMIRO TEDOLDI

(nadaljuje na 2. strani)

Zasedanje izvršnega

odbora S. K. G. Z.

Ko je bil naš list že tisku se je vršilo v Trstu zasedanje izvršnega odbora Slovenske kulturno-gospodarske zveze, ki je najvišji kulturno-ekonomski forum Slovencev v Italiji. Zasedanja sta se udeležila tudi predstavnika Slovencev Furlanije in sicer Izidor Predan, ki je podpredsednik Zveze in na tem glavnem urednik Vojmir Tedoldi, član izvršnega odbora.

Izvršni odbor je obravnaval poročilo iz izvršnem delu v zvezi sklepom zadnjega zasedanja glavnega sveta, naj se povabijo vse slovenske kulturne in gospodarske ter podobne organizacije, da tesno sodelujejo, ali se celo združijo, v skupno neodvisno in izvenstrankarsko organizacijo.

O kulturnem in ekonomskem stanju v Furlanski Sloveniji sta obširno in jedrno poročala zastopniki furlanskih Slovencev, ki sta v svojih intervencijah posebno poudarjala, da je treba nuditi začasenim Slovencem v videmski pokrajini večjo moralno pomoč. V prihodnji številki našega lista bomo o tem obširneje poročali.

Štejemo za potrebno, da objavimo, v francoščini, zaključek ali bolje izvleček iz posebne jezikoslovne razprave o Furlaniji. Spisal ga je, kakor dokazuje priloženi klišč, prof. Gianfranco D'Aronco skupno s prof. Milkom Matičetovim (Milko Ukmari). Delo je bilo tiskano v Ljubljani leta 1951 v založbi ljubljanskega Etnografskega muzeja.

Kot se razvidi, izvleček nasprotuje temu, kar je pozneje izreklo in napisal eden izmed avtorjev, in sicer prof. Gianfranco D'Aronco.

Že samo to dejstvo zadostuje, da nam ni potreba izvajati zaključkov. Dovoljujemo si samo opozoriti naše bravce, da predstavlja spis samo drugo lice črteža v listu «Il Nuovo Friuli», ki je bil objavljen, ne da bi se njegovi očetje poučili o dejanskem stanju glede etničnih in jezikovnih skupin v videmski pokrajini.

Sledi besedilo izvlečka :

«Grâce à l'initiative de la «Société philologique du Frioul» (Società Filologica Friulana), appuyée par la Direction scolaire (Provveditorato agli studi) d'Udine, une enquête folklorique fut promulguée au début del 1946 dans toutes les écoles primaires et secondaires inférieures de la province d'Udine. La plupart des habitants de cette province, située dans le coin nord-est de l'Italie, parlent le

(nadaljuje na 3. strani)

NADALJUJE IZ PRVE STRANI

Bomo končno imeli topilnico v Rajblju?

posebno v času krize, ker se je cena rabeljskih proizvodov mora la znatno dvigniti prav zaradi tega, ker so morali rudo, predno so mogli postaviti proizvod na trg, odpeljati v inozemstvo. Zaradi večjih stroškov dostikrat niso mogli konkurirati s tržnimi cenami drugih dežel, posebno ne s Švico, Beli gijo, Francijo in Poljsko.

To konkurenčno stanje, ki bi se lahko in se more še spremeniti v popolni ekonomski polom, posebno v režimu M.E.C., je prispevalo v veliki meri, da so rabeljski rudniki zašli v veliko krizo in jim je že večkrat pretila nevarnost, da bi jih morali zapreti. Seveda največ škodo so pri tem utrpljili delavci, ki so bili primorani večkrat stavkati in to za dalj časa. V dobi največje evropske krize je manjkal zelo malo, da niso rudnikov zaprli in če se to ni zgodilo, je bilo zaradi tega, ker so odpustili polagoma kar polovico delavcev, največ jugoslovanskih. (V rabeljskih rudnikih je bilo do leta 1945 zaposlenih okoli 500 slovenskih delavcev, ki so prihajali semkaj na delo iz Bovškega, in nekaj manj italijanskih, slovenskih in nemških iz Kanalske doline in Furlanije. Danes jih prihaja iz onkraj meje le 40 in to so samo visoko kvalificirani delavci, katerih ne morejo pogrešati).

Sedaj je pa prišel čas, da se povrnemo na ta problem in še v večji odločnosti. Fabrika za predolovanje se mora postaviti in se

iz prve strani

**DEMOKRISTIANI
LAŽEJO**

Kako je mogoče populoma prezreti štridesetinoč državljanov, slovenskega jezika, ki žive in delajo v naši pokrajini? Menimo, da kaj takega ni mogoče, razen če so vmes posebni razlogi, bodisi strankarski ali pa stremljenje po karijeri. Pačenje resnice ne govori v prilog nobenemu znanstveniku, posebno če je pri raziskovanju in iskanju virov zvesti izvrševalca ukazov od zgoraj, kakor menimo, da se godi v tem primeru.

Ne bi radi verjeli, da se gotovi ljudje tudi na tem znanstvenem polju ravnajo po metodah umazane »dvojne igre«, kot je bila v navadi v prejšnjih časih in v politiki. Trditi na enem kraju in ob gotovem času nekaj in na drugem mestu o isti stvari, morda da iz osebnih nagibov in tudi v dobrri veri nekaj družavnega, pač ne diši ne po znanstvu, ne po resnicu.

Mi smo vedno bili za resnico in tudi bomo! Za sedaj poudarjamo znova, da v naši pokrajini obstajajo in prebivajo in nudijo dokaze o svojem kulturnem življenju državljan i slovenskim jezikom in da njihova skupnost presega število štridesetisoč. Takšno število nikakor ni mogoče prezirati!

To govorimo v prvi vrsti avtorju črteža; ki ga je objavil in vsem tisti, ki so istega mnenja. Ponavljamo, da so taki graficoni izven vsake resnice in da ne delajo časti tistem, ktorih jih spravlja v javnost.

Podbonesec

Tele dni so začeli storjiti cesto, ki peje iz Podbonesca u našo vas an Kau. Bil je zadnji cajt, saj je takuš slaba, de bi še hodi preca

INTERPELACIJA V POSLANSKI ZBORNICI ZARADI RABELJSKIH RUDNIKOV

Podpisani vprašajo ministra za finance, da bi vedeli, če odgovarjajo resnici govorice, ki jih je prineslo tudi časopisje, da nameravate obnoviti pred potekom, ki bo leta 1963, dovoljenje za izkoriscanje rabeljskih rudnikov družbi «Pertusola»:

če ne smatra, da bi to lahko pomnilo postaviti ustanavljajočo deželo Furlanija-Julijsko Benečijo (ki bo po pravilih osnutka Statuta, o katerim razpravljajo sedaj v Parlamentu, postal lastnik) pred dovršeno dejstvo, ki bi ji oviralo, da bi izvajala pravico v tako življensko važne sivari za gospodarstvo dežele sme;

če ne smatra, da bi bilo bolj pravilno, če bi država počakala za vsako odločitev, da bi imel ustanavljajoči deželni svet Furlanije-Julijsko Benečijo vso svobodo in odgovornost za sklepanje in to, da se ne bi dejansko zmanjšala deželna avtonomija prav v trenutku, ko se zagotavlja njen ustavitev.

On. BELTRAME GINO
On. FRANCO Raffaele
On. VIDALI Vittorio

Iz Idrijske doline

SMRTNA NESREČA V HOSTI NA STARI GORI

Dne 25. oktobra se je zgodila u gozdu kajšen kilometer pod sestičem na Stari gori zlo huda nesreča. Hostni guardian 29 letni Mario Zufferli je ustrelil po nesreči 50 letnega Petra Furlana iz Čale, ki je nabiru gobe. Zufferli je ču, nješko šumenje za grmom in zaki je mislu, de je tam divji prasič, se je postavu na prezo, a med tjem mu je spuznilo, je padu an sprožil se je strijet, ki je zadu ubogega gobarja glib u trebuh. Hostni guardian mu je sbit paršu na pomuoč an o nesreči povjedu karabinerjem, ki so poskarbel, de so hudo ranjenega moža prepeljal u čedadskem špitalu, kjer je pa že čez par ur umrū.

Ranki zapušča ženó an dva otročica, adán je star 6 let, drugi pa tri. Nesreča je uzbudila po usej okuolci veliko občalovanje, saj je bil ranki Furlan poznan kot delovn mož an skrban oče an ga je doletjela smart glib takrat, ko je nabjeru gobe, de bi jih prodal an de bi z dobljenim denarjem kupil kak parbuojšek svoji družinici.

MELINA. Z dnem 20. oktobra so za ljetos zaprli obmejni blok u Melini, katjerega so se posluževali dvolastniki.

Grmek

GINO RUKIN UMRU' NA DJELU U SVICERI

Prejšnji teden je italijanski konzulat u Laganu poslal telegram, s katjerm je sporočil žalostno noticijo, de se je smartno poneseču par djelu 23 letni Gino Rukin iz Rukina. Ta noticija je zlo pretresla usé naše ljudi, posebno po tiste, ki imajo svojce po svetu, kjer se borijo za usakanji kruh.

Ranki Gino je djelu par gradnji njeke hidrocentrale u Luzzone (Canton Ticino), kjer je okupan še več naših vaščanov. Kakuš je paršlo do nesreče še ni znano, a pravijo, de ga je zmečkal paker an de je umrū preca po prevozu u špit u Luzzone. Gino Rukin je bil stagionalni djeluc, že pet ljet je djelu u Švici an u kratkem bi se muoru spet varnit damu. Bil je edina opora parljetnim staršem, ki so sedaj ostali sami. Truplo rankega Rukina so parpeljal iz Švice u Čedad, od tu pa drugi dan na domači britof par Sv. Štoblanku. Na pogreb so paršli tud njegovi delodajalci iz Švice an številni vaščani, ki so bli z Ginom Rukinom skupaj na djelu. U tježkih momentih stojimo buj kot kedajkoli ob strani prizadete družine, katjeri izrekamo naše globoko sožalje an se istočasno spominjamo še dostih an dostih naših mladih pubov, katjerm je okrutna tujina uzela mlado življenje.

SKALE. Odprli so kantir djela, de bo zgradil cesto, ki bo povezovala vas Rukin s Skalo. Par tjem djelu bo djelalo 10 djelucu za 76 dni, djelo pa bo koštalo skoraj en milijon lir.

GRMEK. 38 letni Aurelio Bukovac se je močno udaru u brado an lice, kar je padu pod težo velikega žaklja. Ozdravu bo u dveh tjdnih.

PAPOTNO. Angelina Blaziti, stara 68 let, je muorala u čedadski špit, zaki je padla an si zlomila rebra. Ozdravila bo u dveh tednih. Precej hudo se je udaru tud 57 letni Štjefan Molaro, kar je padu z motociklete. Tu ta se zdravi u čedadskem špitalu.

POROKE. Ze dougo ljet ne puomnejo naši ljudje takuš mladih novoporočencev: oba skupaj imata komaj 35 let an sta 18 letni zidar Adelio Cudicio an 17 letna Pavla De Vincenti, oba iz našega komuna. Poročiu se je tud šofer Armando Burra z Adriano Gasparini iz Cedada.

Iz Rečanske doline

SV. LENART

ZLATE MEDALJE ZASLUŽNIM PAR DJELU

Odkor videmske «Giunte Camerale» za industrijo an trgovino je na predlog komisije, ki je imela kompit rešit prošnje, ki so jih predstavil zainteresirani konkorenti, je dau zlato medaljo an diplomo Jožefu Tonino, ki je okupan kot delovec u opeckarni u Čemurju. Zlato medaljo an diplom je ušafu tud Valentin Rukli iz Ošnjega na konkorsu za direktne obdelovalce zemlje, zaki je djelu docišti ljet nimar na istem posestvu.

SKRUTOVO. Zlo je pretresla usé okuolco nesreča, ki je prizadela familijo Florjančičevo iz naše vase. Prejšnjo nedeljo se je 54 letni Angelo Florjančič takuš nesrečno potačiu po štengah, kar je šu spat u kambro, de si je zlomil tilnik. Ponesrečenega moža so preca pejal u špitau, kjer je pa preca potle umrū, ne da bi paršu k zavesti.

Iz pod Matajurja

Globokò je ganila usé naše ljudi tragična smart 18 letnega Skuck Marka iz Sovodenj. Mladenič je paršu prejšnji teden iz Germanije an si kupil vespo, katera ga je pejala u prerni grob. Kar se je peju iz Špetra pruot Mostu Sv. Kvirina, mu je na momrem asfaltu spodarsnilo an je zadeu z veliko silo z glavo na cesto. Mimoidoči so ga pejal z avtom u čedadski špit, kjer je pa preca potle umrū.

OBMEJNI BLOKI. Za ljetos so zaprli sezonska prehoda u Topolovem an prehod Hum, skuož katjere so hodil dvolastniki posestev tega an onega kraja konfina. Odprli jih bojo spet prihodnjo pomlad, kar se bojo začela djela na pujo.

JERONIŠČE. Končno imamo le zadost pitne vode. Glib u tježnih dneh je bil dograjen nov akvedot, ki so ga zgradil s fondi zelenega plana. Djelo je koštalo 1.200.000 lir.

TRČMUN. Šuolski poveditorat iz Vidma je tele dni poskarbel, de so šuolo dobrō opremili. Kupili so nove šuolske banke, kateder an druge reči.

Izpod Kolovrata

DREKA. Prejšnji teden se je pojavila po naših vaseh epidemija ošpic ali marusk. Oblasti so uzele use potrebne ukrepe, de se ne bi boljenje širila še po drugih komunih.

Štirinajstljetno Ano Zuodar je povozu na cesti njek motociklist. Čečico so muorli pejat u špit u voj hude rane na roki.

FRANCE BEVK:

MOJA TOLMINSKA

V Bovcu, pod golum Rombohom, se obzorje razširi, a je še zmeraj zaslonjeno s strmimi vrhovi, pogled lovi Sočo v globoki strugi. Oči vprašujejo: kje raste kruh za vse te ljudi? To vse do Kobarida, ki se stiska v kot med Krnom in Matajurjem. Tod je že davnaj tekla važna cesta, ki je povezovala laške in nemške dežele. Na trgu stoji novi spomenik skladatelja Hrabroslava Volariča. Starega so bili razrušili fašisti, ki so divjali v Kobaridu podobno kot v srednjem veku čedadski inkvizitorji, ki so prebivalstvo obtoževali poganstva. Tam stoji tudi spomenik pesnika Simona Gregorčiča. Njegov grob je na bližnjem Sv. Lovrencu, a njegova rojstna hiša na Versnem pod Krnom. S tiste višine se nudi očarljiv pogled na najlepši del Soške doline med poraslimi pobočji Mrzlega vrha in Kolovrata. Če bi soteske Trente primerjal vrisku, bi ta del Obsočja moral imenovati pesem. Gregorčiču se je v mladosti vtisnil v dušo in mu pozneje narekoval odo «Soči».

Med Kobaridom in Tolminom sončne vasice, ki jih povezuje sta ra cesta, nova cesta pelje onstran v osoinem bregu. Svet se odpre. Včle, ena najstarejših tolminskih vasi, sredi polja cerkev sv. Daniela, najstarejša na Tolminskem; imela je srednjeveške freske, a iih je uničila prva vojna. In Tolmin, ki smo ga okoličani malce posmehljivo krstili za «mali Pariz», na sovodu Soče in Tolminke, ob vnožju Kozlovecga roba, stožastega hriba, na katerem je stal srednjeveški grad tolminskih grofov. Na obisk vabijo Tolminska korita, na dnu katere izvira topli vrelec.

Pogled v prepada, ki jih je izkopala voda, je edinstven; vzbuja občutek groze, a hkrati veličastnosti. Ondod gre pot v komaj slutene, oddaljene samote; misel, da si je človek kdaj v tiste samote šel iskat strehe in kruha, vzbuja začudenje.

Umetno jezero pri Mostu na Soči sega s svojimi sinjimi valovi skoraj do Tolmina. Tu se zbirajo vodě za hidrocentralo v Doblarju pri Ročinju, kjer se že začenja južno podnebje z vinogradji in južnim sadjem. Kdor je prej postal glboko, v sivo skalo izlizano strugo ob sovodu Soče in Idrijce, se mu stoži po nji. Pogled z mesta, po katerem je dobil kraj svoje ime, ne gre več trideset metrov globoko, ampak se ustavi na jerski gladini, ki ima tudi svoj čar. Kdo ve, morda bo še nekatera Tolminska dolina — to napovedujejo Idrijci in Bači — izgubila svojo prejšnjo podobo.

Cesta gre ob Idrijci proti vzhodu in pri Dolenji Tribuši zavije proti severu. Kraji na višinah ob nji so bili nekoč žarišče velikega tolminskega punkta. Izkazali so se tudi v osvobodilnem boju. Cerkno, ki leži obdano od vasic med bregovi pod Poreznom, je bilo nekaj časa »glavno mesto« primorskega partizanstva. V vasi, ki je bila med vojno porušena iz zraka, stoji ganljiv spomenik: kmečka ženica daje partizanu hlebek kruha. Spomenik nad vasjo pripoveduje o žalostnem dogodku, ko je ob napadu Nemcev na Partizansko šolo padlo osemnajstdeset fantov in deklet. Le nekaj kilometrov iz Cerkna je partizansko čudo — bolnišnica Franja.

Zložna pot po prijazni dolinici ob bistrem potoku, ki poje med jelšimi. In nato v soteski, ki jo domačini imenujejo Pasice, med navpične stene, kjer je ob potočku za celo vasio barak, ki jih je varovala zvestoba domačinov. Tu je med vojno na stotine partizanov iskalno in našlo zdravja. Nekateri so tudi podlegli ranam, o čemer pričajo imena, vklesana v marmorno ploščo ob vhodu. In grobovi v strmini, ki so zdaj prazni, a ponazarjajo, kako je bilo. Kadar obiščem ta kraj, se ne morem ubraniti ganjenosti. In dorkoli stopi v tisto sostenko, jo zapuščati in zamišljenega pogleda...

In Idrija z živosrebrnim rudnikom, stisnjena v naročje ozkih

bregov, ter tesne in mračne grape in soteske Idrijce ter njenih pritokov... Tu zaključim. Ta kratek sprehod od izvira Soče do izvira Idrijce ni imel namena, da bi opozoril na vse lepote in zanimivosti Tolminske. Še zdaleč ne. Le nekaj bežnih prebliskov za tiste, ki je ne poznajo. Kdor bi hotel vso doživeti, bi moral biti gost vseh njenih dolin, pobočij in vrhov.

Moja Tolminska! Rad jo imam kljub njeni divji lepoti. In morda prav zaradi njene divjelepot. Vsi, ki smo preživljali svojo mladost na njenih bregovih, smo s srcem navezanji nanjo. In se radi vračamo k nji. Že več kot petdeset let, odkar sem odšel v šole, jo obisku-

jem in vselej se mi z otroško radostjo napolni duša. Njena divja lepota se medtem ni spremenila, a spremenilo se je življenje ljudi. Še je trpljenje, a ne več tiste bede kot nekoč. Mladi ljudje bežijo tudi trpljenju, zapuščajo samote in iščejo boljšega kruha. Pogost izven deželice, ki nima rudnikov, razen v Idriji, niti večjih tovarn, le nekaj lesne in drobne industrije. Po vaseh je že mnogo hiš, v katerih živijo samo še starci. Nekatere že stojijo prazne. A to ne pomeni smrti. Rod, ki bo ostal na svoji zemlji, si bo ustvaril človeka vredno življenje, večji kos kruha z vsemi pridobitvami na predka.

POGLED NA TOIMIN IN NA VRSTE GORA, KI STRMIJO DRUGA ČEZ DRUGO. Zgodovinsko mesto, znano po kmečkih punitih, danes važno središče visokega Posočja in privlačna turistična točka ter izhodišče za planinske izlete v bližnje gore.

KLETARSTVO

U kljeti je trjeba nimar kontrolirati vrenje vina. Kjer je vino že končalo vreti je potrebno sode do varh načalit.

Uso posuodo, grozdoune mlince, torkle, brente, škafe an drugo je trjeba dobro očistit an paraprit z vrelo vodo. Zatuo sta potrebna vrela voda an spacola, de se z njo lahko opere ostanke mošta. Tud torkle muorate z vročo vodo an spacolo dobro očistit. Bate hidrauličnih torklou muorate namazat z mastjo an jih oviti s kartou, de se ne bo okuol njih nabjerou prah an umazanija. Če par tjem orodju kej manjka si muorate tuo zapisat, de ne pozabite popravit do druge targatve. Orodje an posuodo muorate presušit zbro na ajarju, de ne začne mufojeti.

SKARBITE ZA ŽIVINO

Zivini, ki stoji u ljepih an dobrih hljevih, manjka še use, če se zanjo dobro ne skarbi. U parvi varsti muora bit živina čista an zatuo je trjeba dobro nasteljat, gnoj pa nimar kidat. Narbujoša stelja je slama, rjezana 20 do 30 centimetru na dougo; če slame manjka je dobro tud listje al žagovina. Gnoj je trjeba kidat najmanj enkrat na dan.

Pregovor pravi, de je čistoča pouzdravja. Tuo veja, ker živina, ki je nimar čista se ne prehladi takuo hitro, kot če je umazana, ker koža buojs diha. Tud uši an grinje se par čisti živini ne muorejo zaredit.

Zivini je trjeba rjezat parkle an kopita. Tuo veja posebno za tisto živino, ki stalno stoji u hljevu. Par živini, ki hodi na pašo je zadost, de se gleda, de se ji parkli an kopita pravilno brusijo. Kopita lahko porježejo samo kovač. Oucam an prasetam lahko sami porježete parkle, ker nješ tardi. Za rjezanje parklou nucajte dleto (škarpel), kladivo, porježilnik, šči-

jem in vselej se mi z otroško

radostjo napolni duša. Njena divja

lepotata se medtem ni spremenila, a

spremenilo se je življenje ljudi.

Še je trpljenje, a ne več tiste bede

kot nekoč. Mladi ljudje bežijo

tudi trpljenju, zapuščajo samote

in iščejo boljšega kruha. Pogost

izven deželice, ki nima rudnikov,

razen v Idriji, niti večjih tovarn,

le nekaj lesne in drobne indu-

strije. Po vaseh je že mnogo hiš,

v katerih živijo samo še starci.

Nekatere že stojijo prazne. A to

ne pomeni smrti. Rod, ki bo ostal

na svoji zemlji, si bo ustvaril člo-

veka vredno življenje, večji kos

kruha z vsemi pridobitvami na

predka.

IZ PRVE STRANI

Gianfranco D'Aronco — Milko Matičetov

Folklorna anketa v Furlaniji 1946

Odgovori slovenskih šolarjev

Enquête folklorique au Frioul en 1946

Réponses des écoliers slovènes

frioulan, c'est-à-dire un des parlars ladins qui font partie de la communauté linguistique néolatine. Mais outre la majorité frioulan, des minorités de langues allemande et slovène habitent le pays. La province d'Udine est donc le point de contact des trois principaux groupes ethniques européens — roman, slave, germanique — et pour cette raison aussi un terrain fort propice aux recherches folkloriques.

On tient compte de ce fait lors de l'organisation de l'enquête folklorique en 1946 : à la promulgation de l'enquête les élèves des écoles furent expressément invités à noter les chansons, devinettes, proverbes etc. dans leurs langues respectives, et cela scrupuleusement sous la dictée de leurs parents ou d'autres informateurs. Le succès ne se fit pas attendre. Les matériaux réunis présentent un tableau très varié : aux textes frioulans, qui sont les plus nombreux, s'ajoutent des textes en italien et en dialecte vénitien, mais aussi en allemand et en slovène.

Des difficultés d'ordre technique ne permettant pas la publication de l'ensemble des matériaux, l'organisateur en chef de l'enquête, l'ancien secrétaire de la Société philologique frioulane, Gianfranco D'Aronco d'Udine (Italie), se décida à publier à part les textes slovènes. Sur sa proposition, Milko Matičetov de Ljubljana (Yougoslavie) se chargea de la rédaction critique de ces textes et du commentaire y relatif, tandis que la revue «Slovèni etnograf», éditée par le Musée ethnographique de Ljubljana, s'est chargée d'en effectuer la publication.

L'introduction contient une analyse de la structure ethnico-linguistique de la Province d'Udine. Le premier chapitre expose les détails de l'organisation de l'enquête. Le deuxième chapitre comprend les textes slovènes en transcription diplomatique et en rédaction phonétique, munis des notes linguistiques les plus nécessaires.

(La page 302 nous apporte trois exemples des textes notés par des écoliers slovènes).

Les deux auteurs — frioulan et slovène — expriment le voeu que la présente publication puisse être l'introduction à une collaboration toujours plus féconde entre voisins».

KRATKE DOMAČE NOVICE

Brdo v Terski dolini

Žena je padla ponoči po štengah an so jo ušafal zjutraj martvo. Mjedij je konstatiru, de jo je zadebla srčna paraliza.

U videški špitau so muorli pejat 60 ljetno Massimino Zamparutti poročena Cudicio, zaki je padla an si zlomila desno roko u zapestju. Ozdravila bo u adnim mješci.

Iz Rezjanske doline

TELEFON V KORITAH

V kratkem bodo dobili telefon tudi v Koritah, ki je ena najbolj zakotnih vasi doline Rezije. Do danes se je za to ubogo gorsko vasio res prav malo skrbelo, saj je še vedno, čeprav živimo v atomski dobi, v dobi vesstreškega napredka, brez električne razsvetljave in kolovozne ceste. Cesto so sicer pred leti zgradili, a je ne moremo več imenovati s tem imenom, ker je nevozna, in vendar bi jo strašno potrebovali. Korita so oddaljene od Ravence 13 km, to je dolga pot, če pomislimo, da je treba iti peš. Za luč dolgo govorijo, da jo bodo napeljati, a še nič ne izgleda, da bi jo v kratkem. Zime so tu zelo hude, zapade dosti snega, da je vas odrezana od sveta za več mesecev. Res je, da štejejo Korita le kakih 50 ljudi, a pomisli je treba, da so njihovi daki enako visoki kot tistih, ki imajo vse ugodnosti.

SIVALNI STROJ rata sčasom težak, ker se je zavoj olja an prahu naredu šmjer. Stroj lahko sami dobro očistite po jamicah z bencinom, potem pa ga namažite s strojnim oljem (olio per macchina). Sivalnega stroja ne daržite tam kjer kuhatе, ker mu djela škodo para.

ZAKJI boju buj močni, če jih daržite približno 20 ur u vodi kjer ste kuhal hrastovo lubje (14 litru vode na 1 kg. zdrobljenega hrastovega lubja). Potem žakje dobro operate u čisti vodi an posušite. Takuò impregnirani žakji ne ušafajo muše.

STARА VOUNA bo ratala spet nova, če jo navijete u štrjene an operete u savonovi vodi.

U SIR NE PRIDEJO ČARVI, če ga pokrijete z javorjevimi al brjezovimi listi.

TARDO MESO si hitro skuha, če mu med kuhanjem al pečenjem parlijete malo ažejda al žganja, al pa pokapajte meso z oljem an ga pustite stati čez nuoč.

GOSTE LASE buj lahko počesate, če glounik pomočite u ažejd.

ZMARZNJENA JAJCA so spet dobre, če jih odtajate u marzli slani vodi. Ponučati pa jih muorate hitro.

UN PROBLEMA REGIONALE

Si avrà finalmente a Raibl lo stabilimento di trasformazione del minerale?

Il problema della creazione, accanto alle vecchie miniere di Raibl, di uno stabilimento di trasformazione dei minerali estratti (blendite e galena) non è certamente nuovo ma non per questo esso ha perduto la sua attualità e, più che tutto, della sua indiscutibile importanza.

Da sempre, sia quando le miniere erano gestite unicamente dalla Società mineraria «Raibl» sia dopo quando subentrò la «Pertusola», tutto il materiale estratto veniva, e viene tutt'ora, avviato in stabilimenti di trasformazione stranieri per essere poi nuovamente ritrasportato in Italia una volta rinfinito.

Non è chi non veda come questa prassi non risponda per niente sia agli interessi particolari della società che a quelli generali del Friuli e in ultima istanza dell'Italia. E questo appunto per la mancanza, si ripete, tante e poi tante volte messa in luce, di uno stabilimento di trasformazione; mancanza fatta oltremodica sentire nei periodi di crisi in quanto, il prezzo del nostro prodotto, maggiorato sensibilmente appunto per la necessità di doverlo inviare altrove per renderlo commerciabile, non poteva competere con quello delle società di altri paesi, specie con quelli praticati dei mercati della Svizzera, del Belgio, della Francia e della Polonia.

E questo stato di inferiorità concorrenziale, che poteva e può ancora tradursi in regime M.E.C., in un disastro economico e praticamente alla chiusura delle miniere (nel periodo della maggior crisi europea si è andati molto vicino alla serrata, e non per nulla la società dimezzò sia pure a gradi, il personale fornito oltreché dall'Italia anche dalla vicina repubblica Jugoslava) naturalmente ha contribuito in misura determinante a rendere, a volte, assai dura e quasi impossibile l'esistenza del complesso minerario raibiano; e con maggior danno, purtroppo, per le dipendenti maestranze, portate più volte ad agitazioni anche di una certa asprezza e durata.

Ebbene, oggi è proprio giunto il momento per ritornare alla carica; e con maggiore impegno e decisione. Lo stabilimento di trasformazione si deve fare; e lo si farà. E se lo Stato qui è mancato, non mancherà certo la costituente Regione Friuli-Venezia Giulia facendosi forte innanzitutto delle prerogative speciali del suo statuto.

In merito a tale importante problema sono state già inoltrate al competente Ministero le interrogazioni che seguono:

I sottoscritti chiedono di interrogare il Ministro delle Finanze per sapere se non ravvisi la necessità che all'atto stesso del rinnovo della concessione di esercizio della Società Mineraria di Raibl (Cave del Predil, Tarvisio, Udine) sia precisato l'impegno a creare nell'ambito della Provincia di Udine lo Stabilimento idoneo alla lavorazione del minerale estratto e ciò come originario diritto che si richiama alla convenzione del 1923 e come inderogabile esigenza per le condizioni di zona de- pressa del Friuli.

Onorevoli:

CATTANEO
MARANGONE
BETTOLI

I sottoscritti interrogano il Ministero delle Finanze per sapere se rispondono alla verità le voci riportate anche dalla stampa di un Suo proposito di voler rinnovare prima della scadenza del prossimo 1963 alla Società «Pertusola» la concessione dello sfruttamento della miniera di Cave del Predil (Udine); se non ritenga che ciò tenerebbe a sorvegliare l'Istituenda Regione Friuli-Venezia Giulia (che norma del progetto di Statuto attualmente in discussione al Parlamento ne diventerà proprietaria) di fronte ad un fatto compiuto che la impedisce di esercitare le sue prerogative in una materia di così vitale importanza per l'economia della Regione stessa;

se noi consideriamo più corretto da parte dello Stato di soprassedere ad ogni decisio- ne per lasciare intera la libertà e la responsabilità di deliberare all'Istituendo Consiglio Regionale del Friuli-Venezia Giulia per non diminuire di fatto l'autonomia regionale nell'atto in cui si afferma di volerla istituire.

Onorevoli:
BELTRAME
VIDALI
FRANCO

La costruzione di uno stabilimento nel Friuli per la trasformazione del materiale estratto nelle miniere di Raibl sarà un passo avanti per contenere il doloroso fenomeno dell'emigrazione - Nella foto: Emigranti che rientrano alle loro case all'uscita della stazione di Udine.

DALLA VAL TORRE

Consiglio Comunale di Lusevera (Brdo)

Nel Consiglio comunale di Lusevera (Brdo), che grosso modo ha giurisdizione sull'intero territorio della Val Torre, non esiste una vera e propria minoranza consiliare in quanto, a un certo momento, si è verificata una frattura nel seno stesso della democrazia cristiana e per il fatto che nessun altro partito o gruppo ha presentato liste proprie.

In conseguenza, nelle ultime elezioni amministrative vennero presentate due liste di candidati entrambe democristiane: una dissidente, capeggiata dal sindaco democristiano uscente Marchiol, commerciante di Musi, comprendente oltre ad ex assessori democristiani, anche elementi di destra e notoriosi filofascisti e antislavici; e l'altra con capolista Negro Maggiorino, di Villanova, direttore del laboratorio di falegnameria dell'Istituto Jacopo Tomadini di Udine.

I risultati delle votazioni diedero per eletti otto candidati della lista del sindaco uscente e sette della seconda. Ciò è il risultato di una votazione ad personam, risultato inconsueto e caratteristico forse unico nella Regione e che può verificarsi solo là dove l'elemento campanilistico predomina su tutto. Il risultato, a ragion di lista e di prassi, avrebbe dovuto essere: 12 seggi alla lista maggioritaria e 3 seggi alla lista minoritaria.

Per essere brevi, ne derivò che, in mancanza di accordi tra i due gruppi, la giunta venne formata esclusivamente con eletti della prima lista. In precedenza si era proceduto all'elezione del Sindaco, e se veramente i sette consiglieri di minoranza hanno tutti votato schierati a bianco, come da dichiarazione del capo gruppo, è logico, ci sembra, dedurre che l'ottavo voto non poteva essere altrettanto che lo stesso Sindaco eletto, in quanto senza questo suo presunto voto non si sarebbe raggiunta la necessaria maggioranza. E questo dovrebbe valere anche per quanto riguarda l'elezione dei membri della Giunta.

L'ultima volta il Consiglio comunale è stato convocato per discutere il bilancio preventivo 1962. In principio di seduta il capo gruppo Negro sollevò eccezioni e richiese il rinvio della discussione in quanto nessun consigliere

del suo gruppo aveva potuto prendere visione e vagliare, magari interpellando e ascoltando i suggerimenti della popolazione, le voci del bilancio, per il fatto che proprio nessuno aveva, come dispone la regola, ricevuto, almeno un mese prima, copia del bilancio stesso.

La proposta del consigliere Negro fu respinta ed il bilancio, posto in votazione, venne approvato con i soli voti del gruppo del sindaco.

Ecco, del resto, l'esito della votazione: hanno votato a favore del bilancio: il sindaco Primo Marchio, Corrado Stefanutti di Vedronza (Njivica), Remo Cher di Lusevera (Brdo), Enrico Culetti, Primo Cullino, Alfredo Jacolotti e Teodoro Culetti di Pradileis (Teor), Lino Muccino di Cesariis (Podbrdo) e Giuseppe Sinicco di Miccotis (Sedlišče); hanno votato contro il bilancio: Renato Cher di Lusevera (Brdo), Valentino Lovo e Maggiorino Negro di Villanova (Zavrh) e Benvenuto Sgarban di Fers (Breg).

Del gruppo di quest'ultimo erano assenti Sergio Sinicco e Luigi Battista di Lusevera (Brdo).

Le cifre del bilancio preventivo per l'anno 1962 sono queste:

ENTRATE:	
Avanzo di amministrazione	L. 1.200.000
Entrate effettive	» 18.432.848
Movimento capitali	» 10.700.000
Entrate speciali	» 5.814.785

TOTALE ENTRATE L. 36.147.633

USCITE:	
Uscite effettive	L. 29.484.392
Movimento capitali	» 848.456
Uscite speciali	» 5.814.785

TOTALE USCITE L. 36.147.633

Una volta approvato il bilancio, la maggioranza che conosciamo si è data premura di offrire all'intera popolazione del Comune un regalo - sorpresa; ha cioè deciso, in quattro e quattr'otto, l'aumento delle tasse comunali ed inoltre ha disposto di applicare, nella misura del 50%, le supercontribuzioni alle imposte di consumo.

DOBRNA

SLOVENIJA - JUGOSLAVIJA

Une note storiche di un Slav in lenghe furlane

LA REPUBBLICHE DI VIGNESIE e i Slav dal Distret di S. Pieri

2

Non solamente la Serenissime Repubbliche veve conceduto chei e atris privilegios e diriz, ma cu la Ducal 12 Otubar 1658 e separave i Slas «non solo dal Territorio di Cividale, ma dalla Patria ancora»;

8 Febrar 1660. Il Senat conferme, che lis Convales devin intindisi separadis «dal Territorio, Città e Patria».

Cussi declarin ches dal 12 Marz 1662; 11 Avril 1663; 29 Zener 1665; 8 Jugn 1715; 13 Jugn 1720; e la terminazione 2 Avril 1768 aprova dal Senat nel di 11 Jugn da l'an istes, dimostrant che la «Slavonia come nazione diversa è separata dal Friuli, e si governa da sé».

Cossi che i Slas erin autonomos, no dipendevin che da la Republiche, la qual per la lor gran fedeltat e per la grande fiducie che veve in lor ur ha dat la custodie dei confins, e ju clameva «fidelis nostri incolae montanearum et convalium» (Ducal 26 Settembar 1942), e ju raffermave nei lor privilegios «habit presertim respectu... quod illi soli, qui suis laboribus et impensis curam et onus habent custodiendi angustias illorum passum, et tenendi ipsos in ordine et in bene securos ob respectum gentium barbarorum».

Un rapart dal segretari sore i Feuz, aprovat cu la Ducal 3 avost 1628 al dis che «fra li fedelissimi e sviceratissimi sudditi di S. S.tà devono annoverarsi gli huomini et habitanti delle Convalli et Contrade della Schiavonia detti di Antro e di Merso... confinanti con li arciducali in ogni tempo et occasione, e specialmente nell'ultimi moti del Friuli hanno dimostrato con li fatti et col sangue la vera fede et ardente devotio verso questo S.mo Imperio».

Il Decret 9 Otubar 1659 dal Provveditor di Cividat menzione i privilegios «ob onus custodiendi angustias illarum passum, et tenendi ipsos in ordine suis laboribus et impensis».

La Ducal 11 Avril 1663: «fidelissimi populi di Antro e Merso situati appo le Alpi e confinanti con li Arciducali», conferme i privilegios a motiv dalla «costantissima fede et aggravii pesantissimi che sostengono di custodir unquam importantissimi passi in tempo di guerra e peste a proprie spese».

Il Decret 21 Otubar 1670 del Provveditor di Cividat, con cui «eseguendo le Ducali dell'Ecc.mo Senato 11 settembre 1666, concedendo licenza a tutti quelli che s'impiegheranno nelle guardie ch'occorrono a' confini, e per difendersi d'animali feroci di poter portare l'archibugio lungo di giusta misura nel solo però loro distretto et territorio».

Da une Istanze presentade ai tredis di avost 1722 dai rappresentanti di Antro e Merso al Provveditor di Cividat, risulta che i Slas con 200 umini custodivin due la linie dai confins.

Finalmentri in un manoscrit del Dr. Stieffin Tomasetigh Soreintendant si spieghe il motif per cui je stade emanade la Ducal 7 Avril 1787 su la esposizion «in lunga luminosa schiera delle marche gloriose di tante riportate ferite e del sangue sparso a difesa dello stato dai prodi abitatori nelli famosi incontri di guerra e di barbare incursioni; e sulla dimostrazione che l'unico tributo a cui la Schiavonia riconosceva pronta e capace era quello della vita e del sangue dei suoi generosi figli a pro dello stato ed in difesa del adorato suo Principe».

Merkurza Raffaele

“SULKO „ IMPORT - EXPORT

GORIZIA - via L. Ariosto n. 14 - Tel. 56 68

vaš
čas
pridobi
VSO
svojo vrednost!

12 58
VENERDI
29 FEB

solaria udine

UDINE
Via Chiavaforte, 1
Tel. 54.354 - 2 - 3

Centro Termale Internazionale

Vi ridona salute, vigore e giovinezza

INDICAZIONI: ginecologia, cuore, circolazione, reni
sistema nervoso